

Stanovisko Európskeho hospodárskeho a sociálneho výboru na tému „Rozvoj vidieka a zamestnanosť na západnom Balkáne“

(2011/C 376/05)

Spravodajca: **Cveto STANTIČ**

Európsky hospodársky a sociálny výbor sa na svojom plenárnom zasadnutí 19. a 20. januára 2011 rozhodol vypracovať podľa článku 29 ods. 2 vnútorného poriadku stanovisko z vlastnej iniciatívy na tému

„Rozvoj vidieka a zamestnanosť na západnom Balkáne“.

Odborná sekcia pre vonkajšie vzťahy poverená vypracovaním návrhu stanoviska výboru v danej veci prijala svoje stanovisko 8. septembra 2011.

Európsky hospodársky a sociálny výbor na svojom 474. plenárnom zasadnutí 21. a 22. septembra 2011 prijal 166 hlasmi za, pričom 1 člen hlasoval proti a 4 sa hlasovania zdržali, nasledujúce stanovisko:

1. Závbery a odporúčania

1.1 Údaje o sociálno-ekonomických charakteristikách vidieckych oblastí v EÚ a krajinách západného Balkánu⁽¹⁾ nie sú ucelené ani porovnateľné, čiastočne aj preto, lebo neexistuje jednotná definícia vidieckych oblastí. Z tohto dôvodu EHSV podporuje myšlienku *harmonizovania kritérií na definovanie vidieckych oblastí* na úrovni EÚ, čo by umožnilo lepšie porovnávanie vidieckych oblastí, ako aj uplatňovaných politík a opatrení.

1.2 Vidiecke oblasti západného Balkánu čelia mnohým štrukturálnym a sociálno-ekonomickým problémom, ktorých riešenia možno nájsť v rámci politiky EÚ pre rozvoj vidieka a spoločnej poľnohospodárskej politiky. EHSV dôrazne odporúča, aby krajiny západného Balkánu využili skúsenosti EÚ pri tvorbe politík rozvoja vidieka a zohľadnili pritom osobitné vnútroštátne problémy a priority.

1.3 Rozsiahle vidiecke oblasti západného Balkánu sa vyludňujú a ich zdroje ostávajú nevyužitú, pričom v mestách dochádza k neprimerane vysokej koncentrácii obyvateľstva a hospodárskej činnosti. Tento trend má negatívny dosah z ekonomického, sociálneho, územnoplánovacieho a ekologického hľadiska. Preto je potrebné navrhnuť a zaviesť opatrenia špecifické pre jednotlivé oblasti, aby sa v nich našťaroval udržateľný hospodársky rast.

1.4 Ekonomiky vidieckych oblastí západného Balkánu charakterizuje prevažne samozásobiteľského a polosamozásobiteľského poľnohospodárstva, vysoká miera nezamestnanosti a nízka mobilita pracovnej sily. Jedinými konkurenčnými výhodami vidieckych oblastí sú nízke náklady na pracovnú silu a vysoká kvalita prírodných zdrojov. Rozvoj

podnikania obmedzujú faktory, ako je slabo rozvinutá infraštruktúra, nedostatok kvalifikovanej pracovnej sily, obmedzený prístup k trhom a k financovaniu, nedostatok investičnej podpory a slabý podnikateľský potenciál.

1.5 Dôležitou hnacou silou ekonomiky a jedným z hlavných zdrojov zamestnanosti vo vidieckych oblastiach západného Balkánu je stále extenzívne poľnohospodárstvo. Treba ho však modernizovať a zvýšiť jeho produktivitu, čo bude viesť k nadbytku pracovnej sily v poľnohospodárstve. Riešením je diverzifikácia vidieckej ekonomiky s cieľom znížiť neistotu príjmov vidieckych domácností.

1.6 Politiky rozvoja vidieka, ktoré by mali pomôcť diverzifikovať vidiecku ekonomiku, sú stále nedostatočné a nie sú v súlade s politikami EÚ pre rozvoj vidieka. Aj keby boli zavedené určité národné politiky, ich kontinuite a uplatňovaniu bráni politická nestabilita a časté zmeny vlády. Vo väčšine krajín existujú prostriedky na rozvoj vidieka, no v porovnaní s EÚ je ich objem stále nízky.

1.7 Hlavným zdrojom finančnej pomoci vo vidieckych oblastiach je aj naďalej nástroj predvstupovej pomoci pre rozvoj vidieka (IPARD). Väčšina krajín má ťažkosti so zavedením súčasného modelu EÚ pre rozvoj vidieka, a to pre jeho zložitosť a náročné vykonávacie postupy. EÚ by preto mala zväziť možnosť zjednodušenia zásad a postupov riadenia a kontroly nástroja IPARD, aby uľahčila efektívne využívanie dostupných finančných prostriedkov a opatrení.

1.8 Zdá sa, že jedným z najväčších problémov dostupnosti nástrojov IPARD je nedostatočná administratívna a inštitucionálna kapacita na národnej a miestnej úrovni a nízka kapacita potenciálnych príjemcov. Národné vlády sú nabádané k tomu, aby vynaložili viac úsilia na budovanie inštitúcií a kapacít potenciálnych príjemcov.

⁽¹⁾ Albánsko, Bosna a Hercegovina, Chorvátsko, Bývalá juhoslovanská republika Macedónsko, Kosovo podľa rezolúcie Bezpečnostnej rady OSN č. 1244/99, Čierna Hora a Srbsko.

1.9 EHSV by tiež odporučil zvýšenie flexibility pri využívaní predvstupovej pomoci na rozvoj vidieka, a to najmä zrušením rozlišovania medzi kandidátskymi a potenciálnymi kandidátskymi krajinami pri prístupe k pomoci v oblasti poľnohospodárstva a rozvoja vidieka. Keďže situácia je v jednotlivých krajinách odlišná, mala by sa väčšia váha pripisovať individuálnemu posúdeniu administratívy a absorpčnej kapacity.

1.10 Na zvýšenie účinnosti boja proti nezamestnanosti, chudobe a vylúčeniu na vidieku je potrebná lepšia koordinácia jednotlivých politík a rôznych dostupných fondov. Významnou doplnkovou podporou politiky rozvoja vidieka môže byť regionálna politika, a to za predpokladu, že tieto dve politiky sa budú vhodne kombinovať a súdržne uplatňovať.

1.11 Do národných politík a opatrení, ktoré by sa mali posilniť a lepšie koordinovať, patria:

- *politiky aktívneho začleňovania*: lepšia dostupnosť informácií a poradenstva, pokiaľ ide o príspevky z verejných zdrojov,
- *politiky trhu práce*: zvýšeným uplatňovaním aktívnych opatrení na trhu práce by sa mohla zvýšiť miera zamestnanosti a mohli by sa zmenšiť rozdiely medzi regiónmi,
- *vzdelávanie a odborná príprava*: poskytovanie vzdelávania na všetkých úrovniach, riešenie problému predčasného ukončenia školskej dochádzky, zlepšovanie zručností a kvalifikácie mladých ľudí a poskytovanie cielenej odbornej prípravy na zmiernenie nesúladu medzi požadovanou a skutočnou kvalifikáciou,
- *politika rozvoja vidieka*: väčšia pozornosť by sa mala venovať osiam II a III, opatrenia osí I už vo väčšine krajín existujú⁽²⁾.

1.12 Občianska spoločnosť nezohráva na vidieku dôležitú úlohu, a to pre nedostatok podnikateľských a organizačných zručností, demografické problémy a nízku kvalitu sociálnej infraštruktúry v porovnaní s mestami. Možným riešením by mohlo byť vytvorenie sietí miestnych organizácií občianskej spoločnosti, ktoré by pokryli potrebný podiel obyvateľstva a územia. Potenciálne užitočným nástrojom na zlepšenie zapojenia občianskej spoločnosti je v tomto ohľade prístup LEADER⁽³⁾.

1.13 Na zlepšenie kvality života a podnietenie mladých ľudí, aby ostali na vidieku, je potrebná diverzifikovanejšia vidiecka ekonomika. Hlavnými výzvami pri dosahovaní tohto cieľa sú aj naďalej investície do vidieckej infraštruktúry, poľnohospodárstvo založené na poznatkoch a prepojené

s potravinárskym priemyslom, kvalitnejší ľudský kapitál, dobré podnikateľské prostredie a lepšie sociálne služby. Dobrou príležitosťou sa zdá byť aj agroturistika a ekoturistika založená na bohatom kultúrnom, historickom a prírodnom dedičstve.

2. Úvod a kontext

2.1 Definícia vidieckych oblastí

2.1.1 Jedným z problémov súvisiacich s touto témou je skutočnosť, že na úrovni EÚ neexistuje jednotná definícia vidieckych oblastí. Jednotlivé krajiny majú odlišné oficiálne definície, v ktorých sa používajú rôzne kritéria, ako napríklad hustota obyvateľstva, ekonomika založená na poľnohospodárstve, odľahlosť, nedostatočný prístup k najdôležitejším službám atď. V prípade medzinárodného porovnávania sa často využíva definícia vidieka podľa OECD. Aj krajiny západného Balkánu v uplynulej dobe prispôbovali svoje štatistiky tejto metodike.

2.1.2 EHSV preto podporuje myšlienku harmonizovania kritérií na definovanie vidieckych oblastí na úrovni EÚ. To by umožnilo lepšie porovnávanie a sledovanie účinnosti rôznych uplatňovaných opatrení a politík.

2.2 Rozvoj vidieka v EÚ ako dôležitá súčasť spoločnej poľnohospodárskej politiky (SPP) a budúca reforma SPP

2.2.1 Vzhľadom na to, že takmer 60 % obyvateľov EÚ žije vo vidieckych oblastiach, ktoré tvoria až 90 % rozlohy EÚ, je rozvoj vidieka pre EÚ zásadne dôležitou oblasťou politiky. Rozvoj vidieka sa môže financovať prostredníctvom širokej škály opatrení. Súčasný model EÚ vychádza zo štyroch osí politiky, pričom necháva členských štátom a regionálnym samosprávam dostatočnú flexibilitu na prispôbenie politík ich konkrétnym potrebám.

2.2.2 Jedným z hlavných cieľov budúcej reformy SPP je vyvážený územný rozvoj. EHSV je v tejto súvislosti presvedčený, že ak bude budúca európska poľnohospodárska politika a politika rozvoja vidieka zameraná na inováciu a konkurencieschopnosť, môžu tieto politiky vytvárať nové podmienky na podnikanie a väčšiu zamestnanosť a umožniť diverzifikáciu príjmových príležitostí vo vidieckych oblastiach⁽⁴⁾.

2.3 Význam politík rozvoja vidieka pre národné hospodárstva krajín západného Balkánu

2.3.1 Vzhľadom na veľkosť vidieckych oblastí, podiel obyvateľstva, ktorý v nich žije⁽⁵⁾, a dôležitosť poľnohospodárstva pre národné hospodárstva je jasné, že rozvoj vidieka sa musí tiež stať zásadne dôležitou oblasťou politiky na západnom Balkáne.

⁽²⁾ Os 1 – zvýšenie konkurencieschopnosti poľnohospodárstva, os 2 – podpora životného prostredia a územného plánovania, os 3 – podpora diverzifikácie ekonomických činností a zlepšenie kvality života na vidieku a os 4 – prístup LEADER.

⁽³⁾ Program EÚ, ktorého názov je skratkou francúzskeho výrazu *Liaison Entre Actions de Développement de l'Economie Rurale* – t. j. Väzby medzi opatreniami na rozvoj vidieckej ekonomiky.

⁽⁴⁾ Stanovisko EHSV na tému „Budúcnosť SPP“ (Ú. v. EÚ C 132, 3.5.2011, s. 63., bod 3.3.4).

⁽⁵⁾ Celková rozloha krajín západného Balkánu je 264 462 km² (čo zodpovedá 6 % rozlohy EÚ). Počet obyvateľov je 26,3 milióna, z čoho 50 % žije na vidieku. Priemerná hustota obyvateľstva (89,2 osôb/km²) je oveľa nižšia ako v EÚ (114,4 osôb/km²).

2.3.2 Vidiecke oblasti na západnom Balkáne čelia mnohým osobitým štruktúrnym a sociálno-ekonomickým problémom, ako je napríklad nízka úroveň príjmov, nedostatok pracovných príležitostí, zhoršujúca sa kvalita života, postupné vyľudňovanie atď., ktoré možno úspešne riešiť pomocou vhodnej politiky rozvoja vidieka na základe komplexného rámca EÚ pre rozvoj vidieka.

3. Niektoré spoločné charakteristiky vidieckych oblastí západného Balkánu – hlavné určujúce faktory ich hospodárskeho potenciálu

3.1 Západný Balkán je vďaka svojej pozoruhodnej rozmanitosti rastlinných a živočíšnych druhov jednou z najbohatších oblastí Európy z hľadiska biodiverzity. Na západnom Balkáne sa vyskytuje široká škála prirodzených biotopov, od pobrežných lagún a mokradí po lesy stredomorského typu, horské lúky a pasienky, sladkovodné mokrade a krasové územia.

3.2 Pokles počtu obyvateľov, najmä v odľahlých a menej úrodných oblastiach, a starnutie obyvateľstva (okrem Albánska a Kosova) majú negatívny dosah na trh práce na vidieku. Spoločným trendom vo všetkých krajinách je sťahovanie z vidieka do mestských a pobrežných oblastí, ako aj do zahraničia. Na vidiek sa sťahujú najmä dôchodcovia alebo utečenci.

3.3 Budúcnosť vidieckej ekonomiky vážne obmedzuje nepriaznivá vzdelanostná štruktúra, slabá kvalifikovanosť a nedostatočné vedomosti a zručnosti ekonomicky aktívneho obyvateľstva. Trh práce charakterizuje nízka mobilita pracovnej sily, čoho dôsledkom je nedostatok alternatívnych možností zamestnania a príjmových príležitostí.

3.4 Najrozšírenejšou činnosťou vo väčšine vidieckych oblastí je aj naďalej poľnohospodárstvo založené na extenzívnom chove dobytka a extenzívnej rastlinnej výrobe. Podiel obyvateľov zamestnaných v poľnohospodárstve je v porovnaní s krajinami EÚ medzi najvyššími.

3.5 Vidiecke domácnosti, najmä tie s obmedzenými finančnými prostriedkami, majú obmedzený prístup k poľnohospodárskym trhom, trhom práce a finančným trhom, ako aj k informáciám a poznatkom. V dôsledku toho sú ich vyhliadky na prekonanie rizika chudoby výrazne nižšie.

3.6 Medzi hlavné problémy vidieckych oblastí patrí slabá diverzifikácia ekonomických činností a príjmov a nízka zamestnanosť v súkromnom sektore. Ekonomické služby a sociálna infraštruktúra sú chabé a nedostatočne rozvinuté. To má dosah na kvalitu života vidieckych obyvateľov, ako aj na konkurencioschopnosť a sociálnu štruktúru vidieckych oblastí.

4. Poľnohospodárstvo je stále dôležitou hnacou silou vidieckej ekonomiky na západnom Balkáne

4.1 Hoci podiel poľnohospodárstva v rámci hospodárstva západného Balkánu od roku 2000 klesá, je stále oveľa vyšší ako priemer EÚ, a to z hľadiska pridanej hodnoty aj zamestnanosti.

4.2 Všeobecnou charakteristikou poľnohospodárstva vo väčšine krajín západného Balkánu, najmä na juhu, je aj naďalej malý rozsah prevádzky súkromných poľnohospodárskych podnikov a ich fragmentácia. Priemerná veľkosť poľnohospodárskeho podniku sa pohybuje od 1,2 hektára v Albánsku do menej ako 4 hektárov v Srbsku. Ďalšími faktormi, ktoré bránia rozvoju poľnohospodárstva, sú slabo rozvinuté trhové štruktúry, nedostatočná infraštruktúra, malý podiel na trhovej produkcii, nedostatok vedomostí a zručností a nedodržiavanie noriem bezpečnosti potravín.

4.3 Poľnohospodárska produkcia klesala v dôsledku transformácie a v niektorých krajinách aj v dôsledku vojny, od roku 2000 sa však začala opäť zvyšovať, a to najmä vďaka investíciám do výrobných technológií. Jej objem je však vo väčšine krajín stále nižší ako v období pred transformáciou. Napriek istým nedostatkom má väčšina krajín západného Balkánu pomerne vysoký prirodzený poľnohospodársky potenciál (relatívne lacná pracovná sila, zdroje pôdy a vody a tiež vhodné klimatické podmienky na pestovanie určitých plodín, napríklad tabaku, niektorých druhov ovocia a zeleniny, viniča, obilnín a na produkciu mäsa).

4.4 Na severe Balkánskeho polostrova sa tiež nachádzajú vysoko produktívne poľnohospodárske regióny s dobre integrovaným hospodárstvom (Sávská nížina, Dunajská kotlina, Panónska panva). Táto oblasť má priaznivé pôdne a klimatické podmienky na kapitálovo náročnú poľnohospodársku výrobu. Navyše disponuje vhodným ľudským kapitálom, rozvinutým podnikaním, dostatočne diverzifikovaným priemyslom a vyspelou infraštruktúrou.

5. Riešenie problému rozvoja vidieka nad rámec poľnohospodárstva

5.1 Vysoký podiel pracovnej sily zamestnanej v poľnohospodárstve sa priamo neprejavuje v prínose poľnohospodárstva k HDP. Budúce vidiecke ekonomiky by preto mali byť schopné absorbovať nadbytočnú poľnohospodársku pracovnú silu v rámci alternatívnych pracovných príležitostí.

5.2 Pri vytváraní nových pracovných príležitostí a zabezpečovaní dodatočných príjmov sa ako veľmi účinné často ukázalo vybudovanie priemyselných odvetví na vidieku. Navyše skúsenosti z minulosti ukazujú, že investície do poľnohospodárskych podnikov, ich modernizácia, odborná príprava ich pracovníkov a opatrenia týkajúce sa životného prostredia majú pozitívny dosah na zvyšovanie zamestnanosti a znižovanie skrytej nezamestnanosti v poľnohospodárskych podnikoch. Medzi odvetvia s výrazným potenciálom rastu patrí spracovateľský priemysel, výroba produktov s chráneným zemepisným označením, výroba ekologických potravín, vidiecky cestovný ruch, remeslá, produkcia výrobkov z dreva, výroba energie z obnoviteľných zdrojov a tiež široká paleta zdravotných a sociálnych služieb.

5.3 Na rýchlejší rozvoj vidieckej ekonomiky sú potrebné vyššie a cielenejšie výdavky na verejné statky a služby: lepšie cesty a zavlažovacie systémy, lepšie podnikateľské prostredie a účinný prenos informácií, poznatkov a technológií.

6. Poľnohospodárske politiky a politiky rozvoja vidieka z hľadiska prístupu k EÚ

6.1 Všetky krajiny tejto oblasti sa veľmi snažia o vstup do EÚ. V tejto súvislosti čelia všetky rovnakým problémom pri transformácii a modernizácii svojho výrazne roztriešteného poľnohospodársko-potravinárskeho odvetvia, aby si zabezpečili konkurencieschopnosť na trhu EÚ.

6.2 Podľa posledných správ Komisie o pokroku v poľnohospodárstve a rozvoji vidieka ⁽⁶⁾ musí väčšina krajín západného Balkánu vynaložiť ďalšie úsilie na zabezpečenie väčšieho súladu s *acquis* EÚ v oblasti poľnohospodárstva a politikou EÚ pre rozvoj vidieka.

6.3 V porovnaní s EÚ je objem finančných prostriedkov jednotlivých krajín západného Balkánu na podporu poľnohospodárstva stále relatívne nízky. Na celom západnom Balkáne sa uplatňuje široká škála opatrení a podporných mechanizmov. V posledných rokoch je hlavným prvkom presunu rozpočtových prostriedkov do poľnohospodárstva priama podpora výrobcov.

6.4 Finančná pomoc EÚ

6.4.1 Predvstupová podpora poľnohospodárstva a rozvoja vidieka – IPARD ⁽⁷⁾ – je piatou zložkou IPA, širšieho nástroja EÚ na prípravu a pomoc pred rozšírením. Na čerpanie prostriedkov z fondov IPARD majú nárok iba štáty so štatútom kandidátskej krajiny (Chorvátsko, bývalá Juhoslovanská republika Macedónsko, Čierna Hora a Turecko).

6.4.2 EHSV by chcel upozorniť na konkrétne prekážky, s ktorými sa krajiny západného Balkánu stretávajú pri využívaní predvstupovej pomoci na rozvoj vidieka. Investičné opatrenia v rámci IPARD sa ťažko uplatňujú, pretože vyžadujú existenciu úplných miestnych štruktúr na realizáciu a kontrolu (riadenie a vlastníctvo IPARD je v plnej miere decentralizované, inštitúcie EÚ vykonávajú iba kontrolu *ex post*). Dôsledkom toho je vysoká miera zamietania projektov a potreba, aby jednotlivé krajiny aj potenciálni príjemcovia výrazne investovali do prípravnej fázy.

6.4.3 Zásady a postupy riadenia a kontroly IPARD by sa mohli zjednodušiť, aby boli krajiny západného Balkánu motivované na lepšie využívanie opatrení, ktoré by mali priamy dosah na rozvoj vidieka, ako je napríklad zlepšenie vidieckej infraštruktúry, diverzifikácia ekonomických činností a odborná príprava (os 3 nástroja IPARD).

6.4.4 Jedným z hlavných dôvodov pomalého využívania fondov EÚ je aj *slabá administratívna kapacita a nedostatok*

príslušných inštitúcií na národnej a najmä miestnej úrovni, čo znižuje celkovú kapacitu absorbovania predvstupových fondov. K nízkej úspešnosti posledných výziev na predloženie projektov na rozvoj vidieka prispel aj nedostatok primeraných všeobecných služieb (získavanie stavebných povolení, kataster nehnuteľností, nedostatočné fyto-sanitárne a veterinárne služby atď.).

6.4.5 Ďalšou prekážkou lepšieho využívania fondov EÚ sa zdá byť *slabá kapacita potenciálnych príjemcov*. Tá by sa dala prekonať rozvojom efektívnejších doplnkových a poradenských služieb.

6.4.6 Situácia sa v jednotlivých krajinách líši a nesúvisí vždy s pokrokom v príprave na vstup alebo štatútom kandidátskej krajiny. EHSV by preto odporučil zvýšenie flexibility pri využívaní predvstupovej pomoci na rozvoj vidieka, a to najmä *zrušením rozlišovania medzi kandidátskymi a potenciálnymi kandidátskymi krajinami pri prístupe k pomoci* a umožnením, aby malo individuálne posúdenie administratívy a absorpčnej kapacity jednotlivých krajín väčšiu váhu.

7. Vidiecke trhy práce na západnom Balkáne

7.1 Vidiecke trhy práce vo väčšine krajín západného Balkánu charakterizujú tieto spoločné črty:

- najväčší počet ľudí pracuje v poľnohospodárstve, zatiaľ čo podiel zamestnancov v službách a samostatne zárobkovo činných osôb (mimo poľnohospodárstva) je výrazne podpriemerný,
- práca na čiastočný úväzok a sezónne zamestnanie sú veľmi často jediným zdrojom príjmu väčšiny vidieckeho obyvateľstva,
- nepriaznivá vzdelanostná štruktúra a nedostatočné zručnosti a vedomosti sú výsledkom starnutia obyvateľstva a zvyšujúceho sa počtu osôb, ktoré predčasne ukončili školskú dochádzku,
- nedostatok pracovných príležitostí mimo poľnohospodárstva vedie k vysokej závislosti od sezónneho zamestnania a k skrytej nezamestnanosti,
- najzraniteľnejšími skupinami, ktoré sú ohrozené vylúčením z trhu práce, sú mladí ľudia, ženy, starší ľudia, etnické menšiny (Rómovia) a vojnoví utečenci. Niektoré z týchto kategórií nie sú vždy registrované medzi nezamestnanými (tzv. skrytá nezamestnanosť),
- vidiecki pracovníci sa zriedkakedy zúčastňujú rôznych programov na podporu zamestnanosti, ktoré poskytuje vláda. Tieto programy treba lepšie propagovať a v súvislosti s nimi poskytovať primerané poradenstvo.

⁽⁶⁾ Správy Európskej komisie o pokroku, november 2010: http://ec.europa.eu/enlargement/press_corner/key-documents/reports_nov_2010_sk.htm

⁽⁷⁾ IPARD, nástroj predvstupovej pomoci na rozvoj vidieka, obsahuje 9 opatrení v rámci troch prioritných osí: 1 – zlepšovanie účinnosti trhu a zavádzanie noriem EÚ, 2 – prípravne kroky na uplatňovanie poľnohospodársko-environmentálnych opatrení a LEADER, 3 – rozvoj vidieckej ekonomiky. Na obdobie 2007 – 2013 boli na ne vyčlenené prostriedky vo výške okolo 1 miliardy EUR, celkové prostriedky na IPA na obdobie 2007 – 2013 presahujú 10 miliárd EUR.

8. Stratégie a politiky týkajúce sa rozvoja vidieka a zamestnanosti

8.1 Hlavnými črtami súčasných národných politík pre oblasť vidieka sú: chabé politické povedomie, nedostatočné pochopenie koncepcie EÚ pre rozvoj vidieka – chýbajúci integrovaný prístup či programovacie štruktúry, chýbajúca vertikálna a horizontálna koordinácia politík a nedostatočná spolupráca medzi ministerstvami v oblasti rozvoja vidieka.

8.2 Národné politiky rozvoja vidieka primerane nezohľadňujú určité kľúčové problémy ani príležitosti na rozvoj: neexistujú dostatočné stimuly pre ekologicky hospodáriace podniky, genetické zdroje, lesné hospodárstvo, cestovný ruch atď. Pozornosť sa nevenuje ani znevýhodneným oblastiam a polosamosobiteľskému poľnohospodárstvu.

8.3 Politiky rozvoja vidieka môžu v kombinácii s regionálnymi politikami a vhodnými odvetvovými operačnými programami výrazne prispieť k zvýšeniu miery zamestnanosti a lepšiemu sociálnemu začleneniu vo vidieckych oblastiach. Kvalitná regionálna politika môže byť dôležitou doplnkovou podporou pri posilňovaní chudobnejších vidieckych regiónov.

8.4 Vo väčšine týchto krajín zaostáva národná regionálna politika v porovnaní s EÚ ešte viac ako politika rozvoja vidieka. Z tohto dôvodu je potrebné uplatňovať súdržnejší prístup, politiky a dostupné fondy treba medzi sebou lepšie koordinovať a zlučovať rôzne zdroje (štátne finančné prostriedky, fondy EÚ, príspevky od darcov).

8.5 Vo väčšine krajín tejto oblasti chýba v dôsledku politickej nestability a častých zmien vo vláde kontinuita pri zavádzaní rôznych politík a opatrení na rozvoj vidieka.

9. Úloha organizácií občianskej spoločnosti pri rozvoji vidieka

9.1 EHSV v stanovisku na tému „Občianska spoločnosť vo vidieckych oblastiach“⁽⁸⁾ upozornil na niekoľko problémov a výziev v oblasti rozvoja organizácií občianskej spoločnosti vo vidieckych oblastiach, najmä v nových členských štátoch. Medzi tieto výzvy patria prekážky pri prístupe k poznatkom a informáciám, nedostatok podnikateľských zručností, demografické problémy a nízka kvalita sociálnej infraštruktúry v porovnaní s mestami.

9.2 Postavením a úlohou občianskej spoločnosti v krajinách západného Balkánu a výzvami, ktorým čelí občianska spoločnosť, sa už EHSV zaoberal vo viacerých stanoviskách⁽⁹⁾. Hoci jednotlivé krajiny riešia svoje špecifické problémy týkajúce sa

legislatívy, verejného financovania, daňového postavenia organizácií občianskej spoločnosti, úrovne občianskeho a sociálneho dialógu atď., existuje niekoľko otázok, ktoré sú spoločné pre celý región, a najmä jeho vidiecke oblasti:

- celkovo chýba silná tradícia občianskej spoločnosti,
- financovanie organizácií občianskej spoločnosti z verejných zdrojov je vo väčšine prípadov nedostatočné a málo transparentné,
- bola zavedená nová technická podpora organizáciám občianskej spoločnosti západného Balkánu⁽¹⁰⁾, financovaná zo zdrojov EÚ, zatiaľ však neprinesla žiaduce výsledky,
- vo všeobecnosti je potrebné budovať kapacity a rozvíjať špecifické poznatky a zručnosti v rozličných oblastiach,
- pokiaľ ide o miestnu a regionálnu úroveň, miestne orgány celkovo nechápu, aké výhody vyplývajú zo spolupráce s občianskou spoločnosťou,
- rozdiely medzi mestami a vidiekom: väčšina organizácií občianskej spoločnosti je sústredená buď v hlavnom meste alebo v dvoch či troch ďalších veľkých mestách, a vidiek tak ostáva v nevedomosti pokiaľ ide o úlohu a činnosť občianskej spoločnosti,
- väčšina organizácií občianskej spoločnosti, vrátane organizácií poľnohospodárov, je roztrieštená a namiesto spolupráce musí čeliť kontraproduktívnej konkurencii. To im bráni vo vytváraní silných nátlakových skupín.

9.3 Tradičnými formami organizácií občianskej spoločnosti sú na vidieku krajín západného Balkánu náboženské skupiny a združenia národnostných menšín, hasičské, poľovnícke a rybárske spolky, kultúrne a umelecké organizácie, športové kluby, organizácie žien a pod. Ich zemepisné rozšírenie je nerovnomerné, avšak najlepšie organizované sú náboženské skupiny a etnické menšiny, ktoré tiež dôrazne obhajujú svoje záujmy.

9.4 Rozhodujúci činitelia nie vždy náležite uznávajú možnosť aktívnejšieho zapojenia týchto organizácií do programov ochrany nehmotného kultúrneho dedičstva a životného prostredia. Ich vplyv na rozvojové iniciatívy je nepatrný a nepresahuje úzke hranice miestnej komunity (obce). Siete na vyššej úrovni sa nevytvárajú.

9.5 Vďaka sponzorským projektom vznikli nové formy organizácií občianskej spoločnosti, ktoré sa zameriavajú najmä na prenos informácií a poznatkov týkajúcich sa politiky prístupu, poľnohospodárstva, životného prostredia, ochrany ľudských práv atď. Mnohé z týchto organizácií zanikli v dôsledku krátenia sponzorských príspevkov.

⁽⁸⁾ Stanovisko EHSV na tému „Občianska spoločnosť vo vidieckych oblastiach“, Ú. v. EÚ C 175, 28.7.2009, s. 37.

⁽⁹⁾ Stanoviská Ú. v. EÚ C 18, 19.1.2011, s. 11, Ú. v. EÚ C 317, 23.12.2009, s. 15, Ú. v. EÚ C 224, 30.8.2008, s. 130, Ú. v. EÚ C 204, 9.8.2008, s. 120, Ú. v. EÚ C 27, 3.2.2009, s. 140, Ú. v. EÚ C 44, 16.2.2008, s. 121.

⁽¹⁰⁾ Nástroj podpory občianskej spoločnosti.

9.6 **Úloha organizácií poľnohospodárov:** Starý družstevný systém z čias socializmu sa počas transformácie viac-menej rozpadol. Neskôr mnohé sponzorské projekty zamerané hlavne na modernizáciu poľnohospodárskej výroby podporili alebo dokonca podmienili proces združovania poľnohospodárov. V súčasnosti je skutočný dosah rôznych združení poľnohospodárov a producentov na politiky rozvoja vidieka pomerne malý. Väčšina z nich však zohráva významnú úlohu pri prenose znalostí, v rámci rôznych poradenských služieb a pri propagácii poľnohospodárskych produktov.

9.7 **Prístup LEADER k rozvoju vidieka** ukazuje, ako môže vytváranie sietí a propagácia dialógu na miestnej úrovni pomôcť zlepšiť zapojenie občianskej spoločnosti do prípravy a realizácie stratégií miestneho rozvoja. Jeho partnerský prístup zdola nahor zahŕňajúci rôzne miestne subjekty priniesol v mnohých krajinách EÚ povzbudzujúce výsledky a považuje sa za užitočný nástroj na podporu zamestnanosti na vidieku.

10. Otázky, ktoré treba riešiť v záujme väčšej diverzifikácie vidieckej ekonomiky

10.1 Diverzifikované poľnohospodárstvo založené na vedomostiach

10.1.1 Intenzifikácia a technologické zlepšenia v poľnohospodárstve otvárajú nové príležitosti v oblasti zamestnanosti v rôznych sprievodných činnostiach, ako je napríklad doprava, balenie, skladovanie, predaj a údržba strojných zariadení, kontrola kvality atď.

10.1.2 Nové príležitosti pre budúci rozvoj a zníženie skrytej nezamestnanosti môže priniesť aj diverzifikácia v samotnom poľnohospodárstve smerom k pridanej hodnote poľnohospodárskych výrobkov (ekologické poľnohospodárstvo, produkcia kvalitných potravín a mäsa, výrobky s chráneným zemepisným označením, domáce tradičné potraviny atď.)

10.2 Investície do vidieckej infraštruktúry

Kvalitná infraštruktúra, ako sú napríklad cesty, rozvod vody a elektriny, informačné a telekomunikačné služby, môže podnietiť rozvoj poľnohospodárskych aj nepoľnohospodárskych podnikov. Kvalitná infraštruktúra zároveň zlepšuje životnú úroveň vidieckych domácností tým, že zvyšuje mobilitu a dostupnosť sociálnych služieb, vrátane zdravotníctva a vzdelávania.

10.3 Rozvoj ľudského kapitálu

Vzdelanejšia a prispôbivejšia vidiecka pracovná sila bude mať lepšie vyhliadky pri hľadaní pracovného miesta mimo poľnohospodárstva. Je obzvlášť dôležité zabezpečiť, aby programy odbornej prípravy boli v súlade s požiadavkami programov na diverzifikáciu vidieckej ekonomiky. Mimoriadny

význam majú programy celoživotného vzdelávania, predbežnej kvalifikácie a zlepšenia manažérskych poznatkov a zručností.

10.4 Vytváranie vhodného prostredia na podnikanie

10.4.1 K diverzifikácii hospodárskych činností a predchádzaniu odchodu mladých ľudí z vidieka by prispela aj podpora podnikania a rýchlejší postup pri zriaďovaní malých a stredných podnikov na vidieku. Neatraktívne daňové systémy, neúčinné postupy registrácie podnikateľských subjektov, nevyhovujúca infraštruktúra a nedostatok vzdelaných mladých ľudí sú všetko faktory, ktoré kladú prekážky novým investíciám a novým podnikom.

10.4.2 Konkrétnym problémom je aj naďalej dostupnosť úverov prispôbených vidieckemu obyvateľstvu. Je potrebné podnietiť banky a iné finančné inštitúcie, aby uľahčili pôžičky na poľnohospodárske účely. To je dôležité aj v súvislosti s pravidlami spolufinancovania z fondov IPARD.

10.5 Budovanie efektívnych doplnkových a poradenských služieb

Doplnkové a poradenské služby by mali prejsť od poskytovania odborného poradenstva poľnohospodárom k inovatívnejšiemu prenosu znalostí a informácií na základe dopytu. Moderné doplnkové služby by mali vychádzať v ústrety potrebám veľkej časti vidieckeho obyvateľstva (spotrebiteľov, podnikateľov, poľnohospodárov, chudobných atď.) a zároveň pomáhať obyvateľom vidieka prijímať nové politické zásady a pravidlá.

10.6 Oživenie družstiev zlepšením inštitucionálneho rámca a posilnením ich ľudských zdrojov a podporných programov

Družstvá sú tradičné organizácie vidieckej spoločnosti, ktoré majú potenciál zohrávať kľúčovú úlohu pri rozvoji sociálneho kapitálu na vidieku. Môžu vytvárať nové pracovné príležitosti, byť zdrojom dodatočných príjmov a umožniť ľuďom, aby sa aktívne zapájali do rozvoja svojich komunít.

Nové pracovné príležitosti, najmä pre najzraniteľnejšie skupiny, ktoré tvoria ženy a mladí ľudia, môže priniesť aj rozvoj **sociálnych podnikov**.

10.7 Podpora prístupov „zdola nahor“ (napríklad program LEADER)

Je potrebné lepšie prepojenie medzi rôznymi subjektmi pôsobiacimi na vidieku a ich lepšia koordinácia, a to vertikálne (orgány štátnej správy a samosprávy na rôznych úrovniach – celoštátne, regionálne a miestne) aj horizontálne (podnikatelia, profesijné združenia, poľnohospodári atď.). Pri zavádzaní politík miestneho rozvoja by mala byť väčšia koordinácia medzi príslušnými inštitúciami a mal by sa uplatňovať rozhodovací proces „zdola nahor“.

10.8 Cestovný ruch a agroturistika

10.8.1 Vidiecky cestovný ruch môže byť významnou výzvou pri rozvoji vidieka. Región západného Balkánu ponúka zachované prírodné, kultúrne a historické dedičstvo a vysoko kvalitné potraviny a je relatívne blízko turistických trhov EÚ. Ekoturistika a nové trendy udržateľného rozvoja propagujúce zdravé životné prostredie a zdravý životný štýl (vrátane ekologických výrobkov a ekologických potravín, ako je napríklad hovädzie mäso, liečivé rastliny, lesné plody, huby atď.) sú v dokonalom súlade s kultúrnym a prírodným dedičstvom regiónu.

10.8.2 Avšak moderní, aktívni turisti, ktorí navštevujú vidiecke oblasti, vyžadujú služby na vysokej úrovni, pohodlné ubytovanie a rôzne zábavné a kultúrne aktivity. Rozvoju vidieckeho cestovného ruchu stále bráni viacero prekážok: chabá infraštruktúra, nedostatočne rozvinuté značky regionálnych

výrobkov (suveníry), malá ubytovacia kapacita a nízka kvalita ubytovania, nedostatočné označenie turisticky zaujímavých lokalít, chýbajúca správa turistických destinácií atď.

10.9 Vhodným prostriedkom na lepšie využívanie miestneho rozvojového potenciálu v budúcnosti by mohli byť aj **cezhraničné projekty** (spoločná cestná infraštruktúra, energetické siete, turistické zariadenia, miestne značky atď.).

10.10 *Energia z obnoviteľných zdrojov – potenciálny zdroj zamestnanosti a príjmov*

Vo vidieckych oblastiach bude umiestnená väčšina nových elektrární využívajúcich obnoviteľné zdroje energie, t. j. energetické plodiny, zariadenia na výrobu bioplynu, výroba biopalív, výroba peliet a brikiet, veterné elektrárne atď. Tieto zariadenia nebudú iba postavené, ale bude ich treba aj udržiavať a obsluhovať počas prevádzky, čo zabezpečí ďalšie pracovné miesta a príjmy.

V Bruseli 21. septembra 2011

Predseda
Európskeho hospodárskeho a sociálneho výboru
Staffan NILSSON
